دُرناز وَڏو

نورالهديٰ شاهہ جي ڪهاڻين ۾ باغي عورت جا ڪردار

The Character of the rebel woman in the stories of Noor-ul-Huda Shah

Abstract

Noor-ul-Huda shah is widely known as story writer, playwright and a poetess. She started her creative expression after getting inspired from English literature, but later on, she switched over toward Sindhi society and started writing stories in Sindhi.

She wrote very effectively on various topics of Sindhi society. In the 1970's she emerged as such young writer. She hi-lighted the rebellion woman in her fiction. Her character, specially, the character of a woman in observed very eager to break the chains of rigid traditions.

Noor-ul-Huda shah has written on extra ordinary customs of Sindhi society. In her stories, there is resistance, rebellion, the quest for freedom from slavery and unique desire to break the fixtures, which caused making woman, such as a tool, not human!

In this article, writer has shown his best capability to prove the stories of Noor-ul-Huda Shah, as the voice of today's woman, and he succeed obviously.

This article help the reader, to understand and justify the expected role of Sindhi woman, which is deprived since centuries!

Keywords: Noor-ul- Huda Shah, Woman character, Stories feminism, rebel characters.

سنڌ جي نامور ليکڪا نورالهديٰ شاهہ 22 جولاءِ 1957ع تي حيدرآباد ۾ سيد عبدالهادي شاهہ جي گهر ۾ جنم ورتو. سندس تعلق ٽکڙ تعلقي ٽنڊي محمد خان جي علمي، ادبي ۽ سياسي گهراڻي سان آهي. سندس ننڍپڻ لاهور ۾ گذريو لاهور ۾ رهڻ

ڪري هن تي اردو ادب جو گهڻو اثر رهيو هن لکڻ جي شروعات انگريزي ادب کان متاثر ٿي ڪئي. پر جڏهن ڪهاڻي لکڻ جي شروعات ڪيائين تہ سنڌيءَ ۾ لکڻ شروع ڪيائين ۽ خوب اثرائتو لکيائين. 1970ع واري ڏهاڪي ۾ هوءَ هڪ اهڙي نوجوان ليکڪا ٿي ابري آئي، جنهن جي افسانن ۾ اسان کي سماجي رواجن کان بغاوت نظر اچي ٿي. نورالهديٰ شاهہ ڪهاڻيڪاره هجڻ سان گڏوگڏ هڪ ڊرامہ نويس ۽ شاعره بہ آهي. سندس ڪهاڻين جي وڏي مقبوليت جو ڪارڻ هڪ اهو بہ رهيو آهي تہ هن پنهنجين ڪهاڻين ۾ سماج جي اڻنگين رسمن ۽ اوچ نيچ جي تصورن جي عڪاسي ڪئي آهي. هن جون ڪهاڻيون سنڌي سماج جو آئينو آهن.

ورهاڱي کانپوءِ سنڌي ادب ۾ عورت ليکڪائن تمام گهڻو لکيو آهي جن نورالهديٰ شاهہ اها واحد ليکڪا آهي، جنهن جي ڪهاڻين سماج کي جنجهوڙيو آهي. نورالهديٰ شاهہ سنڌي سماج جي هر مسئلي تي قلم هلايو آهي. هن جي ڪهاڻين ۾ مزاحمت آهي، بغاوت آهي، غلاميءَ کان آزاديءَ جي جستجو آهي .

نورالهديٰ شاهہ جي ڪهاڻين جي پهرئين مجموعي ’جلاوطن‘ جي مهاڳ ۾ هوءَ لکي ٿي تہ:

”ڪڏهن شدت سان چاهيندي آهيان تہ ست ڏيئي اچون پڳون لاهي ڪنين ڪسين ۾ اڇلائي ڇڏيان، ڪوٺن ۾ زمانن کان قيد شهزاديون پڇائي وڃان، چڪلن جون ڪسبياڻيون باعزت پڳدارن سان پرڻائي ڇڏيان“(1).

هتي نورالهديٰ شاهہ جي اُن باغي ڪيفيت کي محسوس ڪري سگهجي ٿو جئي هنڌ لکي ٿي تہ:

”دراصل اسين سنڌي عورت کي چلهہ جي آڳ ۾ دکندي ڏسڻ جا عادي آهيون. برقعو اوڍي ڪاري نقاب مان عشق ڪندو ڏسڻ جا هيراڪ آهيون. عورتن کي محض انهيءَ ڪري جاهل رکندا پيا اچون، تہ جيئن هوءَ پنهنجو حق گهرڻ جي سگهہ نہ سارين، چلهہ جي آڳ مان مڙس جي جنسي خواهشن جي تڪميل کان ٻار ڄڻڻ جي مشين بڻجڻ تائين هنن جو وجود قابل قبول آهي، پر جيڪر ڪا سنڌي عورت چئن ديوارن مان نڪري ٿي اچي تہ. . . ؟!“(2).

نورالهديٰ شاهہ عورتن جي هر تڪليف، پيڙا، جنسي، ذهني مونجهارن، معاشي مسئلن ۽ عورت جي سماجي حيثيت مطلب تہ هر شيءِ تي لکيو آهي. هن جي ڪهاڻين

۾ جنسي پهلو هئڻ سبب ڪيس سخت تنقيد پڻ برداشت ڪرڻي پئي آهي. نورالهديٰ شاهه جي ڪهاڻين جو موضوع خاص ڪري اهي عورتون آهن، جيڪي ميرن، پيرن، جي حويلين ۾ قيد آهن. جيڪي پنهنجي مرضيءَ سان ساهه کڻي نٿيون سگهن. پنهنجا جذبا ۽ خواهشون سيني ۾ دفن ڪري ميڻ بتيءَ وانگر پگهري، اجهامي وڃن ٿيون، پر ڪجهه چوڻ آکڻ کم ڪرڻ جي ڪين اجازت ناهي.

ڊاڪٽر غفور ميمڻ، نورالهديٰ شاهه جي ڪهاڻين بابت لکي ٿو ته:

> ”نورالهديٰ شاهه اها ليکڪا آهي، جيڪا جديديت کان ترقي پسنديءَ ڏانهن وئي. سندس لکڻ جي شروعات داخليت، موضوعيت (Subjectivism) جي ڦاٽ ڪائڻ سان ٿئي ٿي. سندس شروعاتي ڪهاڻين ۾ هوءَ سماج کان، ريتن رسمن کان ۽ اخلاقي قدرن کان مڪمل باغي نظر اچي ٿي. خاص طور سان جاگيرداري سماج ۾ عورت جي وجود ۽ سندس جذبن سان هٿ چراند، اخلاق، مذهب، روايتن جي نالي ۾ عورتن تي پابنديون سندس موضوع رهيا آهن. نورالهديٰ شاهه انسان کي سندس سيني پرمن ۾ لباس مان ڪڍي سندس فطري انداز ۾ پيش ڪيو آهي. وجود جي جيڪا به ڪوڙاڻ آهي، ان کي چونڊي سماج جي منهن تي ئي ٺوڪرايو آهي. نتيجي طور نورالهديٰ شاهه هڪ منفرد ڪهاڻيڪار ٿي ابري. فڪري طور نورالهديٰ شاهه وٽ وجودي وارداتن ۾ گهيريل عورت جا سڀ روپ ملن ٿا، جن ۾ جنسي گهٽ ٻوسات سبب پيدا ٿيندڙ اڪيلائي، سماجي پابندين منجهان جنم وٺندڙ مايوسي، موت جا پاڇا ۽ بغاوت سڀ ڪجهه موجود آهي“(3).

نورالهديٰ جي ڪهاڻين جا مجموعا سنڌي سماج جو آئينو آهن، جيڪي سماج جي اوڻائين کي وائکو ڪرڻ ۾ اهم ڪردار ادا ڪن ٿا ۽ گڏوگڏ ٻوليءَ ۽ ادب ۾ هڪ ليکڪ جي موثر ڪردار کي پڻ ظاهر ڪن ٿا.

ڪوبه سنو تخليقڪار يا ليکڪ پنهنجي تخليق يا تحرير جي پختگيءَ مان گهٽ مطمئن رهندو آهي. ائين ئي نورالهديٰ شاهه پنهنجي ڪهاڻين جي ٽئين مجموعي ’رڻ ۾ رڃ جو اتهاس‘ جي باري ۾ لکي ٿي ته:

> ”رڻ ۾ رڃ جو اتهاس ۾ ڏنل ڪهاڻيون مون پنهنجي لاشعور تي شعور جي سوچ جي ڪوشش ۾ لکيون. هڪ ساهيءَ هڪ ٻي جي پٺيان ان ڪري ”رڻ ۾ رڃ جو اتهاس“ ۾ ڇپيل ڪهاڻيون منهنجي شعوري

ڪوشش هيون. منهنجو خيال هو تہ مون کي (Perfection) يا (Purity) جي ضرورت آهي. مان ڪهاڻيءَ جي فن کي پنهنجي گرفت ۾ آڻڻ چاهيان ٿي، پر هن ٻيري بہ اهو ٿي ٿيو. مون وري انهن ڪهاڻين ڏانهن اک کڻي نهاريو بہ ڪونہ دل ۽ دماغ چيو تہ، نہ اجا بہ ڪجهہ ٻيو اجا بہ ڪجهہ ٻيو اجا بہ ڪجهہ ٻيو. اڄ مون کي "رڻ ۾ رڄ جو اتهاس" ۾ ڇپيل ڪهاڻين جا نہ عنوان ياد آهن، نہ اهو تہ انهن ڪهاڻين منجهہ ڪهڙيون ڪهاڻيون هيون؟ انهن ڪهاڻين جا ٻين ٻولين ۾ ڪيل ترجما ڪڏهن منهنجي اڳيان آيا بہ تہ مون حيرت مان انهن کي پڙهندي سوچيو تہ واقعي هي مون لکيو آهي؟؟"(4).

مٿين سوالن کي مدنظر رکي اسان اهو چئي سگهون ٿا تہ نورالهديٰ شاهہ سنڌي ڪهاڻيءَ کي فني بلندين تائين پهچايو. فڪر جي لطافت ۽ سماجي شعور سان سندس ڪهاڻيون سلهاڙيل آهن. انهن ۾ ڌرتيءَ جي خوشبوءِ ۽ روح جي تڙپ بہ آهي، تہ انسان جي لاچاري ۽ مجبوريءَ جو شديد احساس ۽ درد پڻ آهي. لاشعور ماڻهوءَ جي داخلي ڪيفيت آهي. نورالهديٰ شاهہ ڪيس پاڻ کي ان ڪيفيت مان ڇڏائڻ جي ڪوشش بہ ڪئي هن پنهنجو لاشعور پنهنجي پڙهندڙن سان ونڊڻ نہ پئي چاهيو ڇوتہ سندس جو خيال هو تہ اها ماڻهوءَ جي پنهنجي ذاتي ملڪيت آهي. ڏٺو وڃي تہ لاشعور نفسياتي طرح ماڻهوءَ جي اندر پاتال جيان آهي.

نورالهديٰ شاهہ جي ڪهاڻين جي چئن مجموعن ۾ ڪل (43) ڪهاڻيون ڇپيل آهن. اهي مجموعا:

1. جلاوطن 2. ڪربلا 3.رڻ ۾ رڄ جو اتهاس ۽ 4.ڪيڏارو ڇپجڻ کانپوءِ شهرت ماڻي چڪا آهن.

نورالهديٰ شاهہ جي پهرين ٻن ڪهاڻي ڪتابن: 'جلاوطن' ۽ 'ڪربلا' ۾ سماجي حقيقت نگاري جو عڪس آهي. هنن ڪهاڻين ۾ عورت تذليل جي رڻن ۽ بيابانن سان اڪيلي سر سفر ڪري ٿي ۽ ڪير بہ سندس مدد لاءِ تيار ناهي. اها عورت هر هنڌ پاڻ کي اڪيلو ۽ غير محفوظ سمجهي ٿي، سندس عزت جو ڪوئي محافظ ناهي ۽ نہ وري احساسن جو. هن معاشري ۾ عورت کي ڪهڙيءَ ريت ڏٺو وڃي ٿو سماج جو اهو روپ نورالهديٰ شاهہ پنهنجي ڪهاڻين ۾ پيش ڪيو آهي. سندس پوئين ٻن مجموعن "رڻ ۾ رڄ جو اتهاس" ۽ "ڪيڏارو" ۾ ليکڪا جي ڪيفيت ڪجهہ مختلف نظر اچي ٿي.

نورالهديٰ شاهه هنن ڪهاڻين ذريعي سنڌي سماج کي هڪ نئون روپ ڏيڻ جي ڪوشش ڪئي آهي، ڪهاڻين جا موضوع نوان آهن، ترقي پسند سوچ رکندڙ آهن. ٻوليءَ جي حسناڪي ۽ جملن جي جوڙجڪ تمام سٺي آهي، جيڪا هر خاص و عام سمجهي سگهي ٿو.

سندس ڪهاڻين ۾ عورت جا ڪجهه اهڙا روپ ملن ٿا، جن ۾ عورت منفرد ۽ باغي ڪردار ادا ڪندي نظر اچي ٿي. نورالهديٰ شاهه جي ڪهاڻين مان ڪجهه ڪهاڻين ۾ بغاوت جو عنصر خوب نمايان آهي اهي هي آهن.

ڪهاڻي، ’سنگسار‘ ۾ هڪ ڏيءَ پنهنجي پيءُ هٿان وڪجندي نظر اچي ٿي. ٻي ڪهاڻي ’ناگاساڪي‘ ۾ هم جنس سان ناجائز رشتو ۽ ٻئي پاسي پنهنجي مڙس سان بغاوت ڪري سندس ئي پٽ سان غلط تعلقات رکڻ. ڪهاڻي ’پاروٿو گوشت‘عورت پنهنجي مڙس جي فرمانبرداري ڪندي ان جي اڳيان ئي تذليل جو شڪار بڻبي آهي. ڪهاڻي ’ديوارون‘ ۾ هڪ طوائف شريفن جي پاڙي ۾ رهڻ ڪري پنهنجو پاڻ کي شريف زادي چورائيندي آهي. . . !!!

پاروٿو گوشت: هن ڪهاڻيءَ ۾ حويلين ۾ ٿيندڙ انهن رسمن رواجن جي عڪاسي ڪيل آهي، جيڪي صدين کان نسل درنسل هلندا پيا اچن. ڪهڙيءَ ريت حويلين اندر مرشد پنهنجي ٻانهين کي حوس جو نشانو بڻائيندا آهن ۽ انهن ٻانهين مان ڪنهن ۾ به ايتري همٿ ناهي هوندي ته ڪين جواب ڏيئي سگهي. هيءَ ڪهاڻي به هڪ اهڙي مرشد جي آهي، جنهن جي گهر ۾ ڪابه اهڙي ٻانهي نه هوندي جنهن سان هن جنسي ميلاپ نه رکيو هجي. ڪجهه ڏينهن کان حويلي ۾ نئين ٻانيءَ آيل هئي، اوچتو هن جي نظر پئجيو وڃي، سندس جسم ۾ باهه پڙڪي پوي ٿي. ان ٻانهي جي سونهن کيس مدهوش ڪري ڇڏي ٿي، پوءِ ته ان نئين شڪار ڪرڻ جي جستجوءَ ۾ لڳي وڃي ٿو. هر لمحي اهو سوچيندو رهي ٿو ته ڪنهن وقت هوءَ اڪيلي نظر اچي وڃي. هڪ دفعي هوءَ کيس اڪيلي نظر اچي وڃي ٿي، پر ٻي ٻانهي کيس پڄائي وڃي ٿي. هڪ ڏينهن ماءُ جو پاسو وٺي پڇا ڪري ٿو ته: ’امان هيءَ ڪير آهي؟‘. ماءُ کيس سمجهي وڃي ٿي ۽ ٻڌائي ٿي ته ڪدوءَ جي زال آهي. جيڪو ابن ڏاڏن کان ورثي ۾ مليل نوڪري نڀائي پيو.

نورالهديٰ شاهه لکي ٿي:

”حويلي ۾ ته ڪابه اهڙي پرٽيل ڪانه هئي جنهن جي بدن جو افتتاح ڪنواري هوندي ئي حويلي جي ڪنهن سائين يا مرشد نه ڪيو هجي. اها ريت وڏن کان هلندي ٿي آئي“(6).

اُن مرشد جي دل بيقرار ٿي وجي ٿي، ٻانهيءَ کي هٿ ڪرڻ جي جستجو ۾ ننڊ ئي ڦٽي ٿي وڃيس. ان ڪيفيت کي ليکڪا هن طرح بيان ڪيو آهي:

”هڪ ڏينهن ننڍو سائين حويليءَ ۾ اندرئين پاسي کان آيو ماٽس جي ڪمري ۾ وڃ پئي وراڪا ڏنا. وڃ جا چمڪاٽ ڏسي هو ٻه ماٽس جي ڪمري ۾ هليو آيو. هن کي ڏسي ننڍي سائينءَ جي اکين ۾ بجليون پرجي آيون. عورت جي بدن تي پوتي ويڙهيل نه هجي ته قيامت جا آثار ويجها ٿي ويندا آهن غاليچي تي برش ڏيندي هن جي بدن انيڪ روپ ٿي متايا، پاڻءِ اندلٺ جا ست رنگ ڏرتيءَ تي لهي آيا هجن“(7).

مرشد هن جي تاڙ ۾ هوندو آهي ته ڪيئن به ڪري ان ٻانهيءَ کي هٿ ڪرڻو آهي. اها ڳالهه جڏهن چوڪري پنهنجي مڙس (ڪدوءَ) سان ڪري ٿي ته:

”سوٽ! هڪ ڳالهه چوانءِ،“ آواز به لڙڪ گُهتجڻ ڪري پرجي آيو هئس، ”چاهي روئين چو پئي؟“ ڪدوءَ جي روئڻ تي هوءَ سچ مچ سڏڪي پئي.

”آءَ هاڻي حويلي ڪانه ويندس“ هن جڻ فيصلو ڪري ڇڏيو.

”ڇو؟“ ڪدوءَ کي سندس اهو فيصلو ناگوار محسوس ٿيو هو. هوءَ نئين هئي، پر ان جو مطلب اهو ته ڪونه هو ته هوءَ ايڏي وڏي بغاوت ڪري.

زال سڄي حقيقت ڪري ٻڌائيس ٿي. پهرين ڪدُو خاموش ٿي وڃي ٿو پوءِ زال کي چوي ٿو ته: ”تون ننڍي سائين سان ائين ڪري چڱو نه ڪيو.“ ڊگهيءَ ماٺ ڪانپوءِ ڪدوءَ ڳالهايو. چوڪريءَ تي جڻ چپ ڪري پئي.

”هو اسان جا پير مرشد آهن، اسان جو سڀڪجهه هنن لاءِ ئي ته آهي“ ڪيڏي نه وفاداري هئي ڪدوءَ جي لهجي ۾!

”توکي ڪا به غيرت ڪانهي؟“ هوءَ حيران رهجي وئي. هن ٻڌو هو ته مرد ته ڏاڍا غيرتمند ٿيندا آهن. ڀنيءَ ۾ ونيءَ لاءِ ته ڪنڌ ڪپائي ڇڏيندا آهن. هن کي ڪدوءَ کان نفرت محسوس ٿيڻ لڳي. پاڻ هو ڪنيءَ ڪسيءَ جو ڪيڙو هجي. (8)

سندس زال صفا انڪار ڪري ٿي ته ڌمڪيون ڏيڻ لڳيس ٿو ته اگر جي تون ننڍي سائينءَ جو چيو نه مڃيو ته مان توکي طلاق ڏيئي ڇڏيندس. اهڙي ڌمڪيءَ ڪانپوءِ هن ڪماٽيءَ جي عورت ڊڄي وڃي ٿي ۽ سندس چوڻ مطابق هر روز رات جو ننڍي سائينءَ جي ڪمري ۾ ويندي هئي ۽ واپسي تي ڪيس به سئو رپيا ڏيئي روانو ڪندو هئس. ائين ڪجهه ڏينهن هلندو رهيو. نيٺ ان مرشد جي شاديءَ جون تياريون ٿيڻ لڳيون. انهن ڏينهن ۾ هن کي مرشد هٿ نه لاهيندو هوءِ پئسا به نه ڏيندو هئس. ڪائنس مڙس ڪدو گهر اچڻ تي پڇا ڪرڻ لڳو ته ٻڌاءِ ننڍي سائينءَ جا ڏنو

ٻڌاءِ؟ هن بس ايترو چيو ته ” ننڍي سائين چيو آهي، مون کي تومان پاروٺي گوشت جي ڏپ ٿي اچي!“

ڪهاڻيڪاره هن ڪهاڻيءَ ۾ انهن قدامت پسند گهراڻن جي عڪاسي ڪئي آهي، جنهن ۾ مرشد پنهنجي گهر جي ٻانهين تي ميري نظر رکي اڏنگو ورتاءُ ڪن ٿا، ڪيئن انهن جي عزت سان کيڏن ٿا ۽ ڪهڙيءَ طرح انهن کي مجبور ڪيو وڃي ٿو ۽ اهي بيوس ٿي پنهنجو پاڻ مرشدن کي ارپي ڇڏين ٿيون ۽ مرشد هنن جي عزتن کي نيلام ڪندا رهن ٿا. نورالهديٰ شاهه هڪ اهڙي ڪهاڻيڪاره آهي، جنهن سيد گهراڻي سان وابسته هئڻ باوجود ڪيترن بي ڪردار سيدن جا راز فاش ڪيا آهن.

هن ڪهاڻي ۾ ليکڪا اهو ٻڌائڻ چاهي ٿي ته ڇا عورت هڪ رانديڪو آهي، جو جنهن مهل هنن جي دل چوي ان سان کيڏن ٿا ۽ جنهن مهل دل ڀرجي وڃي ته ان کي ٽوڙي ڇڏين ٿا. اهڙي ئي مدي خارج رسمن کي ٽوڙڻ لاءِ نورلهديٰ شاهه هڪ قدم کنيو آهي ته جيستائين اسان جي سماج ۾ عورت جي جسمن سان کيڏڻ وارا وينا آهن تيستائين هي سماج انهن گندين رسمن مان نڪري نه سگهندو ۽ اهڙي قسم جون بغاوتون هر شهر، هر شهر جي هر گهر، هر گهٽيءَ ۾ ٿينديون رهنديون.

سنگسار: هن ڪهاڻيءَ ۾ هڪ موالي جيڪو ٽن نياڻين جو پيءُ آهي، پر ڪيس پنهنجي ئي ڌيئرن کان هميشه چڙ ونندي اٿس، هو زال کان به هميشه نفرت ڪري ٿو. اهو ان سبب’ سان ته ٿي ڌيئر پيدا ڪرڻ بجاءِ هڪ پٽ ڇو نه پيدا ڪيئي؟ سندس زال مڙس جي بيروزگاريءَ سبب ڏاڍي پريشان هوندي آهي. پاڙيوارن جا ڪپڙا سلائي ڪري گهر جو خرچ هلائيندي آهي ۽ ڪڏهن ڪڏهن پيسا ملندا هيس ته اهي به مڙس کٽي وڃي نشي تي کپائيندو اٿس. ڪڏهن وري پيسا نه ڏيندي هيس ته مار به ڏيندو هوس. اهڙي رويي مان تنگ ٿي ڪري اُها زال مڙس جي غيرموجودگيءَ ۾ هڪ غير مرد سان تعلق رکندي آهي. موالي جي زال وٽ جڏهن غيرمرد ايندو هو ته سندس ڌيئرن لاءِ ڪجهه نه ڪجهه ورتيون ايندو هو جيئن: چُوڙيون، گُڏيون، واليون وغيره. اهي شيون هنن معصوم نياڻين کي گهڻيون وڻنديون هيون ان ڪري کيس اهو مرد وڻندو هو ۽ پيءُ جي سامهون ڪڇنديون ڪين هيون. مڙس جي اڏنگي رويي مان تنگ ٿي ڪري زيبو ان غير مرد سليم سان گهر مان ڀڄي وڃي ٿي. اها خبر جڏهن هن موالي کي پوي ٿي ته زال جي ڪاوڙ معصوم ڌيئرن مان ڪڍي ٿو. ڳوٺ جا ماڻهو کيس ۽ سندس ڌيئرن کي هر روز طعنا ڏيندا هئا. انهن روز روز جي

طعنن مان ۽ پنهنجي نشي جي ہاڙ مان اچي تنگ ٿي ڪري نشو وڪرو ڪندڙ مولوءَ وٽ وڃي ٿو.

”جڏهن نڙيءَ مان ڪنڊا ۽ مولوءَ آڏو وات مان گگ ڳڙي پيس، ”هڪڙو راڪيٽ مولو. الله قسم سڄي عمر دعا ڪندوسانءِ“ ٻئي هٿ ڪٽي مولوءَ آڏو ٻڌائين. مولو ٺهڪ ڏيئي کلي پيو ”دعائن جو ٻوڙ رڌيندس ڇا؟“.

سچي مولا علي جو قسم ٽڪو ٻہ نہ اٿم ڪيسي ۾“. روئڻ هارڪو ٿي پيو.

”ڇو جوڻين پڄي وئي ڇا؟“ مولو کلڻ لڳو هئڊا ڏند ڪڍي.

”ها يار پڄي وئي“ نشي جي لالچ ۾ ڪٽس غيرت بہ نہ آئي.

”اچا مال اٿئي ڪيسي ۾“. مولوءَ اک پڳي.

”ڪٿي يار، اهڙو نصيب ڪٿي؟“ هن ٿڌو ساهہ ڀريو. سندس ڳالهہ تي مولو پوٽ جيان ڏيئي.

”آءُ ٻڌايانءِ“ کلندي کلندي چيائين.

”ٻڌاءِ“ سندس اکيون بہ اميد ۾ جرڪڻ لڳيون. جيتوڻيڪ نشي جي طلب سندس سنڌ توڙي ڇڏيا هئا.

”ٻڌو اٿم تو وارين ٽن ڀيرين مان هڪ پڇي وئي آهي“. مولوءَ جي اکين ۾ گندگي پرجي آئي. (9)

موالي گهر اچي ان محل ٽي ڏيءَ کي ونئي وڃي ٿو. بلقيس ماني جو ٻڌي اٿي کڙي ٿئي ٿي، ڇاڪاڻ تہ ننڍيون ڀيڻيون ڪيترن ئي ڏينهن کان بکايل هيون ماءُ بہ ڇڏي هلي ويئي هين. ان رات هوءَ مولوءَ وٽ وئي، پنجاهہ رپين جي عيوض هڪ پيءُ ننڍڙي معصوم ڌيءَ کي هڪ رات ۾ عورت بڻائي ڇڏيو. پيءُ آڏو آئي تہ سامهون ٻارهن سالن جي ننڍڙي بلقيس نہ پر زيبوءَ جهڙي عورت ويٺل هئي. اهڙي عورت جنهن جو پيٽ تہ ڀريل هجي پر جسم جو هڪ هڪ عضوو لٽيل هجي. بلقيس هڪ رات ۾ چند ڪبابن جي حصول لاءِ معصوم ڇوڪري مان عورت بڻجڻ جو سفر ڪري چڪي هئي. هن معصوم هڪ رات ۾ زندگي جا سمورا تجربا ڪرا ورتا هئا. سندس گهر اچڻ تي پيرن اچن ٿيون.

”ادي تون ڪيڏانهن وئي هئينءَ؟“ هڪ ڀيڻ پڇيس. هوءَ جڻ ڌرتي جي پاتال مان نڪري آئي.

”ڪيڏانهن وئي هئينءَ؟“ پيءُ پڇيو پر سندس چپ نہ کليا.

”تون رات ماني ڪاڏي هئي ادي؟“ ڀيڻس جڻ ڦٽن تي مرچ ٻرڪي ڇڏيا. سندس اندر ۾ جڻ طوفان اچي ويو.

”تو رات ماني کاڌي هئي؟“ پيٽس وري پڇيو. هن هائوڪار ۾ ڪنڌ ڌوڻي ڇڏيو. پر چپ رهي.

”ڇا کاڌو هيئي ادي؟“ هنن ٻنهي جي اکين ۾ رشڪ ۽ حسرت جا پاڇولا ليئا پائڻ لڳا.

”ڪباب“ هن جي اندر مان سڏڪو اڀريو.

”ڪباب!!“ هنن ٻنهي جي وات ۾ پاڻي ڀرجي آيو. ”اسان ته ڪجهه نه کاڌو هو ادي.“ هنن جي اکين ۾ لڙڪ اچي ويا.

تون اڄ رات جو به ڪباب کائڻ ويندين؟“ هنن پڇيو. هن هائوڪار ۾ ڪنڌ ڌوڻيو.

اسان کي به وٺي هلجانءِ ادي. اسين به ڪباب کائيندي سين. “ هنن جي انهيءَ ڳالهه هن جي اندر ۾ عذاب ڀري ڇڏيو. هوءَ ڇرڪي پئي. اکيون ڪٽي ڏنائين ڪٽس ائين لڳو ڄڻ سندس ٻئي ڀينرون عورتون بڻجي ويون هجن. هڪڙيءَ رات ۾ عورت بڻجڻ واريون عورتون. !(10)

هيءَ ڪاوڙ ۾ اٿي ٽي ڪيس گاسليٽ وٺي اچي، اندران ڪمرو بند ڪري گاسليٽ هاريو ڇڏي. ڀينرون پڇن ٿيون ته ”ادي ڇا ٿي ڪرين؟“ ۽ هوءَ تيلي ٻاري ٿي! پوءِ بند ڪمرو هيو ۽ باهه ۾ سڙندڙ نياڻيون. . .

هن ڪهاڻيءَ ۾ به هڪ قسم جي بغاوت آهي. نورالهديٰ شاهه هن ڪهاڻي ذريعي اڄ جي سماج جي منظرڪشي ڪئي آهي، جو جنهن جي ڏسڻ سان هر مرد شرمنده ٿيندو هوندو. مولويءَ جي روپ ۾ هڪ مرد عورت کي لڄايو آهي. ليڪا هن ڪهاڻيءَ ۾ بلقيس جي ڪردار ۾ جيڪو ڏک، تڪليف ۽ پيڙا ڏيکاري آهي. جيڪا بغاوت ڏيکاري آهي، اهڙي قسم جا باغي خيال اسان کي ٻي ڪنهن ڪهاڻيڪار جي ڪهاڻين ۾ گهٽ نظر اچن ٿا. . .

نورلهديٰ شاهه اهو ٿي ڏيکاري ته بلقيس صدين جو سفر طئه ڪري جڏهن اچي ٿي ان کان بعد هن معصوم جي دل ۾ هڪ طوفان متل آهي. هيءَ معصوم نياڻي بيوس آهي. هن وٽ طاقت ناهي ۽ بيوس ماڻهو ٻئي کي نه بلڪ پاڻ کي نقصان پهچائيندو آهي. بلقيس پاڻ سميت پنهنجي ڀينرن کي ساڙي خاڪ ڪري هن سماج کان انتقام ورتو آهي. جنهن هن جي روح کي مروڙيو هو هن اهڙي دنيا ۾ رهڻ کان نابري واري جنهن هن جي اندر کي ٽوڙي مروڙي ڇڏيو. بلقيس اهڙي زندگيءَ کان احتجاجن بغاوت ڪري ٿي،

تہ مون ڪهڙو گناهہ ڪيو جو منهنجي عزت نيلام ڪئي وئي، ڪير بہ نہ هو جيڪو منهنجا زخم پري ها. . . !!!

اگر سماج ۾ اهي ئي حالتون رهيون تہ اهڙي قسم جون بغاوتون ٿينديون رهنديون ۽ بيگناهہ وحشي درندا معصوم نياڻين جي جسمن کي لٽيندا رهندا.

شريف زادي: هيءَ ڪهاڻي هڪ سيد گهراڻي جي عورت جي آهي. هن ڪهاڻيءَ جو مرڪزي ڪردار فردوس (بيبي سڳوري) جو آهي. جنهن جو مڱڻو ننڍپڻ کان وٺي پنهنجي سوٽ احمد سان ٿيل هئي. جنهن مان ڪيس پيار بہ ٿي ويو هيس، پر پوءِ هڪ ڏينهن اهڙو خط اچي پهتو جنهن بيبي سائڻ کي اداسين جي پاتال ڏانهن ڌڪي ڇڏيو. خط ۾ احمد لکيو تہ مان هتي پرڏيهہ ۾ شادي ڪري ڇڏي آهي ۽ هاڻي مان فردوس کي بہ آزاد ٿو ڪريان. اهو خط سندس پيءُ کي ڏيکاريو ويو تہ ان کيس لکي موڪليو تہ ڇا ٿيو جي احمد شادي ڪئي آهي تہ مرد تہ بہ بہ شاديون ڪندا آهن ۽ فردوس توهان جي نالي ٿيل آهي، جڏهن تون هتي آئين تہ هي بہ شادي ڪجانءِ. هيڏانهن فردوس زندگيءَ مان مايوس ٿي ڪمري ۾ روئندي رهي. هڪ ڏينهن پنهنجي نوڪرياڻي زيبوءَ سان گڏجي مُندي وٺڻ لاءِ هڪ دڪان تي وئي تہ اتي موجود نوجوان هن کي ڦاسائڻ لاءِ جار اڇلايو جنهن ۾ هيءَ ڦاٿي، پوءِ تہ سندس ملاقاتون دڪان جي لڪيل تهہ خاني ۾ ۽ مختلف دوستن جي جاين تي ٿيڻ لڳيون. سليم تڏهن هٿ ڪڍيس جڏهن فردوس شاديءَ لاءِ آڇ ڪيس.

هڪ ڏينهن سليم جي ڪلهي تي مٿو رکندي چيائين، ”مون سان شادي ڪندين؟“ ۽ هو چرڪي پيو.

”تنهنجا مائٽ وڏا ماڻهو آهن، فردوس. مون کي تنهنجو سڱ ڪڏهن بہ ڪونہ ڏيندا“ بهانو ڪيائين.

”پاڻ لڪي شادي ڪنداسون.“ هن جي ڳالهہ ٻڌي سليم جو منهن هٽڻو پئجي ويو. هن ڪنهن بہ ڇوڪريءَ سان شادي ڪرڻ نہ ٿي چاهي. هن جي پنهنجي زال هئي، بيحد خوبصورت ۽ بيحد پياري، سندس بہ پٽ بہ هئا. فردوس ۽ ٻيون انيڪ هن جي زندگي ۾ آيون ۽ هليون ويون. هو تجربيڪار رانديگر هو.

”پنهنجي شادي جائز ڪونهي.“

”ڪوڙ ڇوٿو چوين.“

”سچي، قرآن ۽ حديث ڪولي ڏس.“ هن قرآن ۽ حديث جو ڪوڙو حوالو ڏنو. فردوس مان جان ڇڏائڻ لاءِ ۽ هوءَ چپ ٿي وئي. موت جي تنها احساس جيان اها مات هن جي من ۾ دور دور تائين زهر جيئان پکڙجي وئي. (11)

ڪهاڻيڪاره هن ڪهاڻيءَ ۾ احمد جي اندر لڪل چور کي ظاهر ڪري ٿي. احمد هن کي خوبصورت خواب ڏيکاري، شاديءَ جو آسرو ڏيئي سان جنسي تعلق رکندو هو. پوءِ هن سان ويساهه گهاتي ڪري ٿو ۽ ٻاهر وڃي ٻي شادي ڪري ڪيس نظرانداز ڪري ٿو. نورالهديٰ شاهه احمد جي ڪردار جي وسيلي هن معاشري جي لاءِ هڪ پيغام ڇڏيو آهي ته شاديءَ کان اڳ اهڙي ناٽڪي نوجوانن جي چار ۾ نه ڦاسجو جيڪي ڪم ڪڍي پوءِ ڦٽو ڪري ڇڏين. فردوس به احمد جي ڇڏڻ ڪري بغاوت ڪري ٿي ته جڏهن هي مون کي ڇڏي ٻئي ڪنهن سان بغاوت ڪري سگهي ٿو ته پوءِ مان ڇو نه ٿي ڪري سگهان؟ احمد ڪري ته اهو هڪ مرد آهي، هڪ کان وڌيڪ عورتون رکي سگهي ٿو؟ اگر مان ڪيان ٿي ته سماج جي نظرن ۾ خراب آهيان؟

ڪهاڻيڪاره سماج ۾ رهندڙ اهڙن پائرن ۽ پيءُ کي وائکو ڪيو آهي جيڪي خود پنهنجي نياڻين جي فطري خواهشن جا قاتل هوندا آهن. جيڪڏهن هو پنهنجي پيڻ يا ڌيءَ جي جائز حقن جو خيال ڪن ها ته فردوس جهڙي هڪ عورت ائين پٽڪي رلي نه ها. . . هن ڪهاڻيءَ جي عورت پنهنجي مڱيندي، پيءُ ۽ پائرن سان بغاوت ڪري ٿي.

ديوارون: هيءَ ڪهاڻي ان عورت جي آهي، جيڪا پنهنجي جسم جو سودو ڪري گذرسفر ڪندي آهي، جنهن کي اڄ جي سماج ۾ "رنڊي" چيو ويندو آهي. فرق صرف ايترو آهي ته هن عورت جو گهر شريفن جي پاڙي جي وچ ۾ آهي. سندس گهر جي چوڌطرف شريفن جا گهر آهن. انهن جو پٽيون هن (نسيمه) جي گهر کان وڌيون آهن، نسيمه جي گهر جو اڱڻ سيني کي ڏسڻ ۾ ايندو آهي. هڪ دفعي نسيمه ڪنهن گراهڪ جي ٻانهُن ۾ هوندي آهي ڇا ڏسي ته سامهون گهر مان هڪ دري کلي ٿي، جنهن مان هن کي ڪير بيهي ڏسندو آهي. هڪ رات نسيمه جيئن ئي اڱڻ تي آئي ته سامهون واري گهر جي دري ۾ ڪو مرد وڃي رهيو هو. نسيمه ڏٺو ته اهو عالم هو جيڪو ڪالهه رات هن وٽ هو. وري ٻئي ڏينهن عالم هن وٽ آيو نسيمه ڪائنس پڇيو ته "رات ڪٿي هئين؟" چيائين ته، "هوءَ شريف زادي آهي. " ان تي نسيمه چوڻ لڳي ته، "تڏهن رات جي اونداهي ۾ توسان ملي ٿي؟" ان تي نسيمه وڏي آواز ۾ چوڻ لڳي ته "هوءَ به رنڊي آهي. " اتي نسيمه جو آواز اُوچو ٿي وڃي ٿو ۽ سوچڻ لڳي ٿي ته آءُ به شريف زادي آهيان، شريفن جي پاڙي جي لڄ.

"ٻئي ڏينهن عالم سدائين جيان نوٽن جي دستي ڪڍي آيو نسيمه جي بدن ۾ باهه ٻرڻ لڳي، عالم ڏانهن گهور ڪري چيائين، "رات گهٽي قيمت ڏنئي؟"

”ڪنهن ڪي؟“ عالم چڙڪي پيو.

”جنهن ڏانهن ويو هئين.“

عالم ڦڪي ڪل ڪلڻ لڳو ڪجهه سوچي پوءِ چيائين، ”تو ڏسي ورتو!“

”رنڊيءَ جون نظرون تيز هونديون آهن، عالم.“

”هوءَ تمام شريف ڇوڪري آهي، نسيم!!“

”قيمت گهٽي ڏنئي؟“ نسيم حقارت سان چيو.

”چيم نه ته هوءَ تمام شريف ڇوڪري آهي.“

”آئون رنڊي آهيان، انهيءَ ڪري منهنجو مُلهه آهي. هوءَ شريف زادي آهي، ان ڪري املهه آهي!“(12)

هڪ رات نسيم ڏٺو ته اها ئي شريف زادي گهر کان پڇي وڃي ٿي ۽ نسيم سوچڻ لڳي ٿي ته هاڻي ڇا ٿيندو؟ اهو ئي جيڪو شريفن جي پاڙي ۾ ٿيندو آهي. بس فرق ايترو آهي ته هڪ ڇڪلو سڏائبو آهي، ته ٻيو شريفن جو پاڙو. ٻئي ڏينهن ان گهر ۾ گوڙ هيو جتان ڇوڪري نڪري وئي.

هن ڪهاڻيءَ ۾ نورالهديٰ شاهه ٻن قسمن جي عورتن جي زندگي ۽ ٻن قسمن جي گهرن جي رهڻي ڪهڻيءَ جو عڪس چٽيو آهي. هڪ طرف نسيم آهي، ٻئي طرف شريف زادي آهي. هڪ طرف وڏين ديوارن وارو گهر آهي، ٻئي طرف نسيم جو گهر آهي. جيڪو رنڊيءَ جو ڇڪلو سڏيو ويندو آهي. ٻنهي گهرن جي عورتن ۾ فرق صرف ايترو آهي جو شريف گهر جي ڇوڪري اهو ڪم لڪي ڇپي ڪري ٿي ۽ ٻئي طرف اهو ئي ساڳيو ڪم نسيم الاعلان ڪري ٿي. هن کي اهو ڪم ڪرڻ لاءِ رات جي اونداهيءَ جي ضرورت نٿي پوي ۽ نه ئي لڪي ڪرڻ جي. ڪهاڻيڪاره نسيم جي ڪردار ۾ ٻڌائي ٿي ته هڪ عورت جيڪا شريفن جي پاڙي ۾ رهڻ سان اهو سوچيندي رهندي هئي ته مان غلط ڪري رهي آهيان، هُن کي پنهنجو ڌنڌو ڪندي خوف محسوس ٿيندو هو ته شريفن جو پاڙو آهي، ڇا چوندا؟ پر جڏهن انهن جي گهرن جون عورتون رات جي انڌيري ۾ پراون مردن سان ملن ٿيون ته اتي ڪير ڪجهه نٿو چوي. اگر اهو ئي ڪم مان ڪنهن کان ڊڄڻ جي بنا ڪيان ٿي ته رنڊي سڏرائجان ٿي؟ هڪ ئي مرد جيڪو ڏينهن جو مون وٽ اچي وري رات جي انڌيري ۾ اهو ساڳيو ئي مرد ان شريف زادي وٽ وڃي ٿو اتي ڪوئي ڪجهه ڪونه ٿو چوي؟ نسيم بغاوت مان چوي ٿي ته مان به ”شريف زادي آهيان!“

هن ڪهاڻيءَ ۾ معاشري لاءِ هڪ پيغام آهي ته گهرن جون پٽيون وڏيون ڪرائڻ سان ڪوئي شريف ناهي ٿي ويندو. پر اصل ۾ انساني سوچ ئي هوندي آهي، جيڪا

ماڻهوءَ کي تبديل ڪندي آهي. پنهنجو اندر، پنهنجو من ميرو ٿيڻ نہ ڏيو پل پوءِ توهان جي گهرن جون ديوارون ننڍيون ٿي چونہ هجن، پنهنجي اندر مان ذهني اگهاڙپ جي پاڙ پٽي اڇلايو. . .

نتيجو

مجموعي طور نورالهديٰ شاهہ جي ڪهاڻين جا موضوع سماج جي ڪٽين رسمن رواجن سان بغاوت تي مبني آهن. خاص ڪري عورتن سان متڀيد وارا رويا جيڪي عورتن کي بغاوت تي مجبور ڪن ٿا، اهي پهلو سندس ڪهاڻين ۾ نمايان آهن. نورالهديٰ شاهہ کي بيباڪ ڪهاڻيڪارا سڏيو وڃي ٿو سندس ڪهاڻين جا ڊائلاگ پڻ چُڀيندڙ بيباڪيءَ سان لکيل آهن.

حوالا

1. شاهہ، نورالهديٰ، ”جلاوطن“، (مهاڳ) نيوفيلڊس پبليڪيشن ٽنڊو ولي محمد حيدرآباد، سنڌ، ڇاپو ڇهون، جولاءِ 1998ع، ص (12).
2. شاهہ، نورالهديٰ، ”جلاوطن“، (مهاڳ) نيوفيلڊس پبليڪيشن ٽنڊو ولي محمد حيدرآباد، سنڌ، ڇاپو ڇهون، جولاءِ 1998ع، ص (13).
3. ميمڻ، عبدالغفور، ”سنڌي ادب جو فڪري پسمنظر“، سنڌي ٻولي جو بااختيار ادارو، حيدرآباد، سنڌ، ڇاپو ٻيو اپريل 2017ع، ص (493).
4. شاهہ، نورالهديٰ، ”ڪيڏارو(ڪهاڻي ڪليات)“، روشني پبليڪيشن ڪنڊيارو، سنڌ، ڇاپو ٻيو 2014ع، ص (460).
5. ايضًا، ص (15).
6. ايضًا، ص (14).
7. ايضًا، ص (17).
8. ايضًا، ص (26).
9. ايضًا، ص (30).
10. ايضًا، ص (45).
11. ايضًا، ص (78).